

Pol Bury

Museum voor Moderne Kunst (PMMK)

Pol Bury, geboren in 1922 in Maine-Sint-Pierre, is zonder twijfel één van de belangrijkste hedendaagse Belgische kunstenaars.

Hij creëerde tot op heden een omvangrijk oeuvre dat o.m. in belangrijke Belgische, Franse, Duitse en Amerikaanse musea is vertegenwoordigd. Zijn oeuvre is niet alleen omvangrijk; het is ook uitermate veelzijdig en omvat naast tekeningen, schilderijen, reliëfs en sculpturen ook collages, sieraden en fonteinen. Vooral door zijn kinetische reliëfs en sculpturen kreeg hij een kunsthistorische betekenis.

Aanvankelijk, tot 1947, maakt Pol Bury surrealistische schilderijen die eerst nog sterk aansluiten bij het werk van de surrealistische kunstenaar Yves Tanguy (1900 - 1955) en vanaf 1939, bij het werk van de Belgische surrealist René Magritte (1898 - 1967). Illusterende voorbeelden hierbij zijn de werken "Le Prix de l'évidence" uit 1945 en "Les mauvaises Rencontres" van 1944.

Van 1946 af verlaat hij geleidelijk aan de figuratieve, representerende vormtaal en evolueert hij naar de abstractie toe, waarbij hij zich verdiept in de mogelijkheden van kleur als vormelijke identiteit.

Hij sluit zich in 1947 aan bij de groep Jeune Peinture Belge, opgericht in 1945, die een aantal jonge kunstenaars samenbracht die zich na de Tweede Wereldoorlog zowel figuratief als abstract wilden manifesteren op de avant-garde kunstscène. In deze periode wendt Pol Bury een abstracte vormtaal aan, waarin nog figuratieve motieven te herkennen zijn.

Wanneer in november 1948 de Cobra-groep wordt opgericht, verleent Bury zijn medewerking: hij schrijft niet alleen artikels voor het tijdschrift Cobra, maar maakt ook illustraties en ontwerpt het omslag van het tweede nummer. Zijn schilderijen die hij in die periode realiseert zijn dan ook sterk beïnvloed door de algemene visie van de groep die er vooral op gericht was andere bronnen van inspiratie aan te boren dan deze door het surrealisme voorgehouden.

Omstreeks 1950 bezocht Pol Bury een tentoonstelling met het werk van de kunstenaar Alexander Calder die Mobiles en Stabiles maakt, wat zijn werk een definitieve wending gaf. De Mobiles zijn samengesteld uit geometrische abstracte vormen die aan een draad hangen en door elk zuchtje wind zich vrij in de ruimte bewegen.

Inmiddels werd in 1951 Cobra ontbonden en werd Pol Bury in mei 1952 één van de medeoprichters van de groep Art Abstrait. Alle leden van deze groep beschouwden de abstractie als het artistiek uitdrukkingsmiddel bij uitstek, zowel lyrisch als geometrisch.

Bury's composities evolueren in deze periode naar grote heldere vlakken die het karakter krijgen van een zelfstandig geometrisch motief. In de titelkeuze beperkt hij zich tot het gebruik van Composition (Compositie), zoals vele andere kunstenaars die zich van elke figuratieve reminiscentie wilden ontdoen.

Weldra ervaart Bury de tweedimensionale beeldtaal van het schilderij echter als ontoereikend voor hetgeen hij tot uitdrukking wil brengen. Omstreeks 1953 begint hij dan ook zijn schilderijen uiteen te leggen in hun formele onderdelen om ze vervolgens opnieuw samen te stellen in plastische en beweeglijke reliëfs: de Plans mobiles of beweeglijke reliëfs ontstaan.

Deze beweeglijke reliëfs zijn samengesteld uit geometrische kleurvlakken die achter mekaar, op een beweeglijke as zijn gemonteerd. Door manipulatie van de toeschouwer worden de vlakken in beweging gebracht, waarbij zij voor en over mekaar schuiven, en waardoor steeds nieuwe composities ontstaan. Met de Plans mobiles illustreert Bury begrippen als veranderlijkheid en beweeglijkheid binnen het statische van het werk. Deze reliëfs zijn vervaardigd uit hardboardplaten. Zij vormen de overgang van het tweedimensionale schilderij naar het driedimensionale, vrij in de ruimte staande object.

Met de Plans mobiles keert Pol Bury de schilderkunst definitief de rug toe en stapt hij af van het statische, onbeweeglijke beeld van het klassieke schilderij. Zijn zoektocht gaat verder in de richting van het creëren van een veranderlijk of bewegend beeld met speels karakter.

Omstreeks 1954 bouwt Bury een elektromotor in zijn mobiles. Op die manier laat hij de beweging van het beeld niet langer over aan de willekeur van de toeschouwer maar laat hij de beweging volgens een vast schema verlopen die zodoende de vormbeweging controleert.

En toch blijft zijn zin voor humor de vormvastheid van de geometrie aantasten. Het daaropvolgende jaar, 1955, bouwt hij immers driedimensionale Girouettes, die zich opnieuw door de hand van de toeschouwer of door de wind laten bewegen. De Girouettes bestaan uit vlakken, aan één of beide kanten beschilderd en zijn onderling met mekaar verbonden door zichtbare metalen draden. Deze vlakken zijn rond één enkele of rond verschillende assen gecentreerd. Tijdens de beweging lijken de vlakken te zweven in de ruimte. Zoals bij de Plans mobiles gaat Bury's belangstelling hier eveneens in de eerste plaats uit naar het samenspel van vorm en kleur zonder weloverwogen stramien.

Dit samenspel wordt omstreeks 1957 verder uitgediept in de Multiplans. Naast dit samenspel van kleur en vorm worden de beweeglijkheid en de veranderlijkheid van het beeld, door middel van beweeglijke kleurstaven, naar voor gebracht. De multiplans zijn samengesteld uit vierkante houten latten die aan de vier kanten met geometrische composities beschilderd zijn. De toeschouwer kan deze latten naar eigen goeddunken verdraaien waardoor telkens opnieuw een andere compositie ontstaat.

Vanaf 1959 realiseert hij de Punctuations (punctuatie of het plaatsen van tekens). Achter een zwarte, stilstaande, geperforeerde houten plaat wordt met behulp van een motor een schijf in beweging gebracht die witte en zwarte puntjes te zien geeft. Het vroegere kleurenspeel verdwijnt hier voor de contrastwerking van wit en zwart. Heel uitzonderlijk wendt de kunstenaar in zijn Punctuations kleur aan.

Kort daarop plaatst Bury driedimensionale kogelvormen voor een draagplaat. Deze kogels worden aan draden bevestigd, waardoor ze vrij in de ruimte zweven en van veraf te onderscheiden zijn als puntjes, maar niettemin een driedimensionaal beeld oproepen. In plaats van kogels gebruikt Bury ook lange, ver uit de draagplaat stekende nylondraden met kleine witte kunststof bolletjes aan hun uiteinde. Zowel onder normale belichting als zonder het inschakelen van het mechanisme dat de draden in beweging zet, vormen de nylondraden en bolletjes, een uitermate levend en plastisch beeld.

In een volgend fase worden de nylondraden vervangen door bredere metaaldraden, metalen banden of door houten cilinders. Het zijn de Erectiles of Entités érectiles.

Omstreeks 1962 bouwt Pol Bury zijn eerste meubel. Hierbij gaat zijn aandacht uit naar massieve, meubelachtige houtsculpturen of meubelachtige objecten in hout. De vroege houtsculpturen zijn samengesteld uit ruwe onderdelen en bezitten een kastachtig uitzicht, waarop of waaruit zich kleinere houten onderdelen losmaken en bewegen. Zij zijn het best te omschrijven als meubel daar deze houtsculpturen aanvankelijk in sterke mate ontleend zijn aan elementen uit het wooninterieur. Met de ironie Pol Bury eigen, tast de kunstenaar hier de dagelijkse bruikbaarheid van het meubel aan.

Doch weldra verliezen de houtsculpturen hun meubelachtig karakter en evolueren zij naar een zuiver vormenspel van geometrische volumes. De kunstenaar reduceert deze houtsculpturen tot enkele geometrische basisvormen, zoals de kogel, de vierhoek en de cilinder, die hij in allerhande variaties en combinaties zal verwerken.

De kogel neemt sinds het begin van de jaren '60 een bijzondere plaats in in het werk van Pol Bury. De daaropvolgende jaren zal die dan ook het meest gebruikte beweeglijke opzetstuk worden. Een vroeg model van 1962 is uitsluitend samengesteld aan de hand van een kogel en een kubus; een tweede uit 1963 bestaat uit een hellend vlak met één kogel die er schijnbaar zal afglijden. Het ironiserende, soms naar het utopische overheellend vormgevoel van de kunstenaar krijgt hier de vrije loop.

Tal van andere variaties en combinaties ontstaan, waarbij kogels van hellende ondervlakken afrollen of waarbij zij bevestigd worden aan de zijkant van loodrechte vierhoeken, kubussen, enz. Door deze in beweging te brengen verleent Bury de abstracte vormen en volumes een bijzondere levendigheid. De bewegingen zijn onregelmatig doordat pauzes worden ingelast.

De kogel en de kubus leiden in het jaar 1970 tot het ontstaan van een hele reeks variaties waarbij de kunstenaar de voorkeur geeft aan een ideale maat: de lengte van één zijde van de kubus komt overeen met de diameter van de kogel. De kubus blijft onbeweeglijk, de ronde kogels maken rollende bewegingen. Deze laatste bewegen zich heel verrassend: elliptisch, wankelend, kantelend en balanceren vaak op de rand van de kubus.

De helderheid die Bury's houtsculpturen kenmerkt is eveneens typerend voor de werken die hij vanaf de tweede helft van de jaren '60 in metaal uitvoert. Bury behoudt hier praktisch dezelfde vormen, maar het gebruik van het metaal verleent de sculpturen een nieuwe uitstraling en een heel andere aanblik. Zowel de gladde oppervlakken als de veelvuldige spiegelingen brengen heel wat nieuwe bewegingsmogelijkheden met zich. De weerspiegeling van het glad gepolijste metaal creëert een optische vermenigvuldiging van de reëel aanwezige elementen. De spiegeleffecten treden niet alleen op bij de kogelvorm maar ook bij dunne open buisjes, staafjes en rond gebogen metaalstrips. De grotere buigzaamheid van het metaal maakte het mogelijk soepeler vormen te creëren. De kogels verkregen een nieuwe soort beweeglijkheid daar deze bij de metaalsculpturen niet langer bevestigd hoefden te worden met bv. nylondraden, maar ook los hun beweging konden uitvoeren.

De aandrijving bleef niet langer mechanisch, maar elektromagnetisch. Door het gebruik van elektromagneten ontwikkelde Bury een nieuw type sculptuur, waarin de onafhankelijke onderdelen in een los verband de sculptuur zelf bepalen en vormgeven. De elektromagnetische aantrekkingskracht maakt het mogelijk om een evenwicht te scheppen waar het eigenlijk onmogelijk lijkt. Zo wordt bv. een schijf op het puntje van een driehoek geplaatst.

Tussen 1972 en 1975 varieert Bury steeds het basismotief van kogel en kubus: hij snijdt de kogels op verschillende manieren door en legt zo de talrijke tegenstellingen tussen binnen- en buitenkant bloot.

De uiterlijke perfectie die de werken van Pol Bury kenmerkt zal vooral tot uiting komen in zijn fonteinsculpturen. Deze fonteinsculpturen laten de kunstenaar toe te experimenteren met nieuwe mogelijkheden van vorm en beweging, zoals de beweging door waterkracht. De fontein zijn in bijna twintig jaar tijd uitgegroeid tot een belangrijk onderdeel van zijn oeuvre. In deze nieuwe constructies streeft Pol Bury ernaar om zijn idee van beweging te perfectioneren en het speelse karakter op te drijven. Ook het voortdurend evolueren van het verrassingsaspect typeert deze fontein. Verrassen is één van zijn merkwaardigste interessepunten, naast de beweging, die primordiaal is in zijn werk.

Zijn Cinétisations en Ramollissements of verwekingen zijn hiervan frappante voorbeelden. De Cinétisation bestaat uit het veranderen van foto's of oude prenten. Uit het model worden cirkelvormige stroken gesneden die, licht verdraaid, opnieuw in het oorspronkelijk model worden gemonteerd, waardoor in

het beeld zelf een zekere dynamiek ontstaat. De kunstenaar paste de Cinétisation voor het eerst toe in 1964.

De Ramollissements ontstonden later en zullen vanaf 1971 worden geconcretiseerd in tal van speelse, ironiserende voorbeelden volgens een techniek waarbij de kunstenaar een lijst aan de achterkant bespant met een licht elastisch, reflecterend metaalfolie en een raster voorziet van regelmatig aangebrachte schroeven. Bij het zachtjes aandraaien van de schroeven ontstaat een spanning op het folie, waardoor het in het folie gereflecteerde beeld verandert. Dit gereflecteerde beeld wordt niet scherp, maar zwak en vloeiend weergegeven.

Vooraf bekende personen, monumenten, symbolische gebouwen en ansichtkaarten behoren tot de geliefde onderwerpen voor de Cinétisations en de Ramollissements.^{1 2}

Tekst van Willy Van den Bussche en Marianne Brusselle

---

¹ André Balthazar, "*Pol Bury, Eugène Ionesco*", Brussel: Cosmos, 1976.

² Rosemarie E. Pahlke, "*Pol Bury*", catalogus uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstelling Pol Bury Retrospectieve 1939 -1994, Museum am Ostwal, Dortmund (14 augustus tot 16 oktober 1994) en Museum voor Moderne Kunst (PMMK), Oostende (6 juli tot 8 september 1996), Brussel: Gemeentekrediet, 1994.